

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 3 2010

STENGADE 58 TIL EFTERTANKE

Så er det sket igen. Et af byens ældgamle, kultur- og arkitekturhistorisk interessante og stærkt bevaringsværdige huse ønskes jævnet med jorden af ejeren til fordel for arkitekttegnet nybyggeri med strømlinet butik i stueetagen. Huset er efter ejerens mening noget gammelt lort, der ikke er værdt at bevare. For der er huller i taget, svamp og råd hist og her, og frem for alt er hus og gårdsplads fyldt med skrammel, nedfaldne bygningsdele og altsammen overskiddt af duer. Og ejerens skyld er det naturligvis ikke. Det er da kommunens skyld! For når man sådan ignorerer den private ejendomsret og forholder sig til bygningens status som en bevaringsværdig del af vor fælles kulturarv med øget byggesagsbehandling til følge, da også Kulturarvsstyrelsen skal ind i billedet, så forsinker det i sagens natur nedrivning og nybyggeri. Og så bliver ejeren naturligvis sur og gal i hovedet.

Det er jo for så vidt helt forståeligt. Især når man, som denne initiativrige og dynamiske ejer, udelukkende ser rationelt på tingene, og endog som en part af Danmarks stadig svindende skare af erhvervsaktive betaler så rigeligt til stats- og kommunekassen. Det gamle lort skal jo renoveres for atter at kunne fungere, og da vil det da være langt mere rationelt at bygge nyt. Med effektiv, energi-besparende isolering mellem de præfabrikerede betonelementer og skalmuren, helt nye vedligeholdelsesfri plastmalede vinduer med termoruder, glatte døre, alle moderne elektriske og elektroniske installationer indfræset i vægge og gulve, og så videre. Og så naturligvis en kopi af den gamle facade mod gaden, som kommunen forlanger. Men er rationel tankegang til enhver tid at foretrække. Er det ikke sundt, bare i ny og næ, at have mulighed for at trække vejret og nyde det tilbageværende kultur- og naturlandskab. Er vi ikke allesammen glade for at komme ind i en hyggelig butik i stedet for altid i Føtex og Bilka.

Det er jo det irrationelle, der er det rare, det hyggelige; det, der giver ro i sjælen, når vi kobler af fra vort arbejde, og det vi søger, når vi rejser. Det er det selvgroede kulturmiljø, der påvirker os positivt på sjæl og legeme, bevidst eller ubevidst. Der, hvor vi pirres ved autencitet og gådefuldhed, nyder skønheden og årtiers eller århundreders patina. Det er ikke de lange rækker af arkitekt tegnede kasser, de utallige vandaliserede ældre huse med nye sortglacerede tegltage og murede portpiller med smedjærnslåger, der markerer de sørgelige rester af den udstykkede have.

Og så er der ganske mange, der har opdaget at den rationelle verdens butikcentre ikke kan stå alene. Det selvgroede, oftest nærliggende bymiljø med gamle huse og smalle gader og gyder er det, der virkelig trækker borgere og turister til. Krydstogtskibene lægger s'gu ikke til for et besøg i Helsingør Bycenter! Undskyld!

LBM

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansvh.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: NoFo Print, Helsingør
Lay-out: ©Lars Bjørn Madsen 2010

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingør.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør. tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen)

Forsidebilledet

Lysthuse er en fascinerende del af vor bygningskultur. Læs mere om det her viste lysthus på bagsiden. Fotografi: Lars Bjørn Madsen 1984.

DA BERNADOTTE BESØGTE HELSINGØR

af Lars Bjørn Madsen

Den 23. september 1810 modtog den franske kejser, Napoleon Bonaparte, sin marskal i afskedsaudiens, idet denne netop var blevet headhundet af den svenske regering til stillingen som landets kronprins. Napoleon var ikke vild med sin marskal og skal angiveligt have udtalt følgende efter at marskallen var gået: »svenskerne har jo vænnet sig til gale konger, så han må være den helt rigtige for dem«. Men hvad har denne episode med en fremmed, ukendt fransk marskal at gøre med Helsingør?

Det er en lang historie, som her skal forsøges kort fortalt. Sveriges konge i perioden 1792-1809, Gustav IV Adolf, flyttede fra det svenske Pommern til Skåne i september 1806 og Malmö blev hans kontinentale ud-sigtspunkt. Skåne var nemlig blevet skueplads for snart alles kamp mod alle i de første årtier af århundredet. Danmark var fra 1800 blevet en del af det såkaldte væbnede neutralitetsforbund sammen med Sverige, Rusland og Preussen, men da Rusland året efter indgik en alliance med Frankrig for at gennemtvinge en lukning af alle europæiske havne for britisk handel, forlangte England, at Danmark øjeblikkeligt trak sig ud af forbundet. Det var man ikke meget for, da man så kunne risikere, at Frankrig med dets ambitiøse hersker, imperialisten Napoleon Bonaparte, sammen med Rusland ville erobre Danmark. Sverige havde et godt øje til Norge, og Preussen kunne erobre Jylland, hvorved Englands adgang til Østersøens markeder var effek-

tivt afspærret. Danmark var i et stort dilemma, men valgte, efter at den svenske konge og den danske kronprins (senere Frederik VI) i marts 1801 var blevet enige om et fælles forsvar af Øresund, at forkaste Englands krav, hvilket som bekendt lynhurtigt endte med de engelske skibes indtrængen i sundet fra nord, og Slaget på Rheden. Danmark indgik i 1807 forståeligt nok alliance med Frankrig, blev atter overfaldet af englænderne og blev samtidig Sveriges fjende. Den svenske konge, der med tiden nærrede et grænseløst, nærmest sygeligt had til Napoleon, havde erklæret Frankrig krig

Bernadotte blev modtaget i den svenske generalkonsuls gård, Stengade 46, der i dag er domicil for Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab. Bemærk de fine fløjdøre, der utvivlsomt er fra dengang og stadig fandtes, da fotografiet blev optaget omkring 1890.

i 1805, hvilket endte med nederlaget i den russisk-svenske krig i 1808-09, hvor Sverige tabte Finland. I vinteren 1808 havde Frankrig, for at tvinge svenskerne med i blokaden mod Storbritannien, planlagt at invadere Skåne, og her kommer vor hovedperson for første gang ind i billedet. Invasionen skulle nemlig ske under den franske marskal og guvernør over hansesæderne Hamburg, Bremen og Lübeck, Jean Baptiste Bernadottes kommando. Hans tropper skulle føres gennem Danmark, og via isen sættes over til Skåne, men usikkerhed om isens bæredygtighed og senere på foråret de engelske skibes tilstedeværelse i Øresund mindskede lysten til et angreb. Det passede utvivlsomt Bernadotte glimrende, da han i grunden ikke havde lyst til at an-

gribe det land, der engang havde haft nære relationer til hans hjemland, endog med Rusland som fælles fjende. I det hele taget havde Bernadotte, der i bund og grund ikke var vild med Napoleon, sat sig godt ind i de svenske forhold, og han kendte til modsætningen mellem den svenske konge og store dele af befolkningen, men han havde af gode grunde aldrig sat sin fod på svensk jord, og kom altså heller ikke til at gøre det i vinteren 1808.

Svenskerne, måske lige bortset fra Skåningene, var efterhånden blevet godt trætte af deres kontroversielle konge, og de fik ham afsat ved et statskup 13. marts 1809. Efterfølgeren var den barnløse Karl XIII, og med ham stod programmet på fred over hele linien. Finland var tabt ved fredsftalen med Rusland i september 1809, mens der ikke skete territoriale forandringer ved freden med Danmark senere på året. I januar 1810 sluttedes der fred med Frankrig, hvor svenskerne ikke kun måtte afstå det svenske Pommern, men også tilslutte sig kon-

tinentalsystemet, der jo dermed ødelagde Sveriges yderst vigtige samhandel med Storbritannien.

Karl blev ramt af en hjerneblødning kort efter kuppet mod Gustav 4. Adolf, og han blev aldrig reel hersker. En ny tronarving måtte således findes hurtigst muligt. Den danske konge, Frederik IV, var en mulig kandidat som konge for en samlet nordisk union, men han var som enevældig konge udelukket i Sverige, som netop havde forkastet denne styreform. I stedet kom deres modstander i krigen mod Norge i 1807-08, den danske hærfører og prins Christian August af Augustenborg, på tale som kandidat. Han var selvsagt meget populær i Norge og kunne bane vejen for en forening af de to lande, der formelt stadig var i krig. Det var ingen nem situation for kandidaten, der jo repræsenterede et land, der ligeledes var i krig med Sverige. Den 17. juli 1809 blev han af den svenske rigsdag officielt valgt til at blive Sveriges nye tronfølger, men han ventede med formelt at modtage valget, til freden mellem Danmark og Sverige var sluttet i december samme år. I januar 1810 forlod han Norge, og i Sverige antog han navnet kronprins Karl August. Men skæbnen ville det anderledes, for kun få måneder efter, den 28. maj 1810, døde han under mystiske omstændigheder - formentlig ramt af et slagtilfælde. Hans folkelige popularitet var stor, og da rygterne sagde, at han muligvis var blevet forgiftet, blev Sveriges upopulære rigsmarskal Axel von Fersen ved ligfærden gennem Stockholm tvunget ud af sin vogn - og trampet til døde af rasende, sørgende stockholmere. Atter måtte man i gang med at finde en ny tronarving. Den afdødes ældre bror, Frederik Christian, blev foreslået, idet han må-

ske kunne videreføre sin brors gode navn i Norge og omsider få landet under svensk herredømme. I juli 1810 blev man enige om at foreslå Frederik Christian som tronfølger, om end det må betragtes som en nødløsning. Stærke kræfter arbejdede nemlig i helt modsatte retning. Hvis man kunne udnytte det fremgangsrige franske kejserdømme til at få Finland tilbage, ville det være langt mere oplagt, at få en af Napoleons stærke marskaller valgt som tronfølger, og her ville fornævnte Bernadotte med sit positive syn på Sverige og et godt ry hos svenskerne være favorit. I forvejen var Napoleons betydning anerkendt af regeringen, som rent faktisk havde indhentet hans godkendelse af Frederik Christian som tronfølger. Bernadotte blev ført frem som den mest oplagte kandidat, og en lang valgkampplignende periode fulgte, inden rigsdagen den 21. august 1810 havde ladet sig overbevise og valgt Bernadotte til svensk tronfølger - med Napoleons ikke henhjertede accept!

Napoleons marskal Jean Baptiste Bernadotte er i mange samtidige billeder skildret som en smuk og statelig mand, der udstråler autoritet og styrke som hærfører og synes at være en værdig repræsentant for empiretiden - også i kunsten. Udsnit af maleri udført af Francois Joseph Kinson.

Jean Baptiste Bernadotte var, faktisk fortalt, født i 1763 som søn af prokurator Henri Bernadotte og Jeanne Saint-Jean. Han havde indledt sin militære løbebane som menig i 1780, var blevet ambassadør i Wien i 1798 og i 1799 fransk krigsminister. I 1798 indgik han ægteskab med Désirée Clary, der som senere svensk dronning antog navnet Desideria. I ægteskabet fik de i 1799 sønnen Oscar. Jean Baptiste Bernadotte blev udnævnt til marskal i 1804, og i 1806 til fyrste af Ponte-Corvo i Italien. Og dermed bringer vi historien til Helsingør.

Jean Baptiste Bernadotte begyndte sin rejse mod nord den 2. oktober 1810, men hans hustru Désirée og sønnen Oscar blev foreløbig i Paris. Rejsen vakte stor opmærksomhed takket være hans tid som guvernør i hansestæderne, og mange ønskede ham held og lykke. Den 18. oktober ankom han til København, og også her blev den nye kronprins hilst velkommen med parader og salutter. Efter et besøg hos Frederik VI i Sorgenfri, ankom Bernadotte dagen efter til Helsingør, hvor en svensk delegation med ærkebiskop Lindblom i spidsen modtog ham. Sagen var jo, at den franske katolik nødvendigvis måtte konvertere til den lutherske lære, før han kunne sæt-

Bernadottes afrejse fra Helsingør den 20. oktober 1810 som svensk kronprins under navnet Karl Johan. Kronprinsen ser afslappet ud, som han står på dækket i sin svenske uniform med hatten i hånden og lytter til officeren, der synes at vise ham Helsingborg endnu i behørig afstand. Bag ham står ærkebiskop Lindblom. Sundet ser roligt ud, trods det faktum, at det også den dag blæste, om end ikke nær så kraftigt. Efter Jan Berggren: Bernadotterna och Helsingborg, 2010.

te fødderne på svensk jord. Samtidig skulle han love at lære sig svensk, men det skulle dog vise sig at være et vanskeligt løfte at overholde.

Bernadotte med sit store følge blev ledsaget til det svenske generalkonsulat i Stengade 46, Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskabs nuværende ejendom, hvor konverteringen skulle finde sted.

Den svenske generalkonsul Isaac Glöerfeldt (1742-1803) havde i 1791 ladet sin fornemme konsulatsgård opføre, angivelig efter tegninger af den svenske arkitekt, Olof Tempelman, og det var hans søn Isaac Glöerfeldt (1777-1842), der af praktiske grunde fik tilnavnet »den yngre«, som havde æren af dette særegne værtskab.

Det fornemme besøg blev markeret ved Janitscharmusik på gaden ud for bygningen, og så kunne generalkonsulen byde det sto-

re selskab ind til frokost ved det kongelige køkken, der til anledningen var sendt derhen.

Ærkebiskoppen i fuld ornat og de andre tilstedeværende gejstlige satte sig herefter sammen med Bernadotte tilrette i husets inderste gemak, og her fik de ham let overbevist om den lutherske læres fortræffeligheder. Det var nu ikke så mærkeligt, for allerede i Paris havde han sat sig grundigt ind i den fremmede trosretning, og han påstod endog, at han følte sig draget af den! Bernadottes svar til de gejstlige var derfor velovervejede og klart overbevisende. Klokker seks underskrev han den lutherske trosformular i overværelse af repræsentanter for den svenske stat og kirke, og så var det overstået. Den videre færd over sundet til Helsingborg skulle ske samme dag.

Vejrguderne var imidlertid ikke med den nykårede protestant, for en regulær efterårsstorm var ikke lige sagen for en mand, der nærmest frygtede havet og altid havde undgået sejlads, hvis der var den mindste risiko for høj sø. Bernadotte valgte derfor at overnatte hos generalkonsulen, mens hans store følge utvivlsomt er blevet indkvarteret andre steder i byen.

Om afrejsen til Helsingborg lørdag eftermiddag den 20. oktober skrev Den danske Statstidende: »Kl. 3 1/4 lettede de svenske Kanonbaade, som vare komne hertil, efter at Hans Kongelige Højhed Kronprindsen

af Sverrig var gaaet ombord i samme, og gik over til Helsingborg. Saa snart Hans kongelige Højhed var kommen ombord, salutede Kanonbaadene og Slupperne hver med 15 og tvende der kommanderedes af Cheferne hver med 21 Skud; Kronborg hilsede med 27 Skud. - I Dag er ingen fjendtlige Seilere i Sigte.»

Snart kunne Karl Johan, som Bernadottes svenske kongelige navn nu var, langt om længe sætte sine fødder på den svenske jord, han hidtil kun havde betragtet på afstand i fjendtligt øjemed.

På kajen i Helsingborg udspillede der sig en dramatisk og lidt pudsig episode. I det øjeblik kronprinsen skulle til at sætte sin fod på svensk jord, rykkede den stadig stærke vind i båden, og den svenske general, H.H. von Essen, som stod forrest i velkomstkomitéen, reddede i bogstaveligste forstand kronprinsen mod at falde i vandet, idet han slog armene omkring ham. Deres mange ordener filtredes sammen, og først efter et stykke tid lykkedes det dem at komme fri af hinanden. Dette lidt komiske optrin skal Karl Johan have kommenteret med, at denne begivenhed altid skal føre dem.

Festlighederne i nabobyen varede tre dage, inden Karl Johan den 23. oktober kunne fortsætte rejsen mod Stockholm, hvor han gjorde sit officielle indtog den 2. november. Men det er jo en helt anden historie.

Kronprins Karl Johan ankommer til Helsingborg den 20 oktober 1810 for at modtage sine nye landsmænd og undersåtters store hyldest. Han træder op på det til lejligheden opstillede podie og hilser med hatten i højre hånd på rigsmarskallen, Hans Henrik von Essen, der som den første går frem mod ham. Ved podiet står den mere ydmyge og klart begejstrede skare af befolkningen, fra mødre til bønder og håndværkere; utvivlsomt et bevidst sceneri fra kunstnerens side. Samtidigt stik.

Da jeg var lillepige hos grosserer Collstrøp

af Ruth Jelmo

For mange år siden havde jeg lovet min mor, Roma Jelmo, at hendes ældste pige-oldebarn skulle have min mors salmebog fra hendes konfirmation i 1922, samt en sølvske hun ligeledes havde fået i gave. Jeg syntes det var for bart, blot at overrække hende disse to gaver, så jeg besluttede at skrive om, hvordan det var at være 14 år i 1922 sammenlignet med at være af samme alder i 2010, og derfor kom min mors megen snak om hendes ungdom tilbage til mig, og jeg skrev derfor denne lille artikel, som var det min mor selv, der havde skrevet den. Det er som nævnt en »lillepiges« erindringer om sit første tjenestested, men også om et sted, hun blev glad for at være på. Hun blev nemlig lokket af en lidt højere løn til at flytte til kaffegrosserer og teglværksejer Ferninand Andersen i Dronningmølle, hvor han havde sin sommerresidens i form af »Slottet«. Men hun vendte tilbage til Lundehave!

Det er i dag den 7. oktober 1922, og i morgen skal jeg konfirmeres i Sct. Olai Kirke i Helsingør. Den 7. oktober fik senere i mit liv en speciel betydning, da jeg senere fandt ud af, at min kommende mand blev 19 år den dag, men det vidste jeg jo ikke i 1922. Jeg glædede mig bare til min konfirmation den følgende dag, og jeg havde fået en ekstra lørdag-søndag fri fra mit

arbejde, så jeg kunne sove hjemme hos min mor og far.

Jeg var gået ud af Lundegade Skole i marts 1922 med afgangsbrev fra 7. klasse. Jeg var kun 13 år gammel, og min lærer, J.J. Sølvhøj, ville have haft mig i det, man kaldte den udvidede skole, men i folkemunde blev den nu kaldt »den uvidende«. I 1922 var det helt almindeligt, at piger gik tidligt ud af skolen og kom i arbejde, for de skulle jo bare giftes og have børn, og

Roma Jelmo fotograferet i gården til hjemmet i Lundegade 1 (nedrevet) omkring 1921-22. Fotografi i privateje.

derfor begyndte de allerede da at samle udstyr. Jeg havde fået plads i huset som lillepige hos en meget fin grosserer,

Andreas Collstrop (fotoet herover), som boede i en stor villa ved navn Lundehave på Nordre Strandvej 26. Lønnen var 40 kr. om måneden, fri hver anden søndag og en halv hverdag fri hver uge. Heldigvis var det jo tæt på mit hjem, så jeg kunne nemt cykle frem og tilbage. I huset var der mange tjenestefolk til at tage sig af denne ene mand. Der var en husbestyrerinde, en kokkepige, stuepige, lillepige, gartner og chauffør, så i det daglige var vi ikke overbebyrdede med arbejde. Om sommeren derimod kom der mange liggende gæster, og så blev der travlt, men det gav jo også sommetider nogle drikkepenge.

Jeg vil fortælle lidt om, hvad der skete på Lundehave. Grosserereren var en meget venlig mand, og i modsætning til, hvad man ofte hører om tjenestefolk på den tid, havde man det godt dér. For eksempel skulle tjenestefolkene da ikke leve så beskedent, som han selv gjorde, så ordren til kokkepigen var, at der skulle være god mad til os. Grosserereren havde også nogle særlige idéer; for eksempel havde han mange ure, der skulle trækkes op på bestemte tider, og det var lillepigens arbejde at gå rundt med en stige og gøre dette efter hans ordre. På ét ur skulle der kun drejes 5 gange med nøglen, mens andre måske skulle have 7-8 gange, og derfor blev jeg ikke spor forundret, da jeg en dag blev kaldt ind til grosserereren, der lige havde fået serveret sin frokost, og bedt om at komme med stigen. Det er nok et af de skøre ure, der skal trækkes op, tænkte jeg, men jeg

blev bedt om at stille stigen ved bordet, gå op på andet trin, se ud over bordet og fortælle, hvad der manglede! Det viste sig, at jeg havde glemt at sætte peber på bordet, og jeg kan fortælle dig, at jeg vist aldrig glemte det siden. En af de bedste dage var, når hans lille hund Bobby skulle vaskes og klippes. Det foregik i København, og så blev lillepigens sendt afsted med privatchauffør og hund for at ordne det. Da følte jeg mig som en rigtig prinsesse. Tænk at blive kørt med privatchauffør i bil til hovedstaden og tilbage. Det tog en hel dag. Herligt!

Når han havde overnattende gæster, kunne de nyde by og strand ligeså meget de ville. Der var kun én ting, der var obligatorisk for alle gæster. De skulle stille til havregrød klokken otte præcis om morgenen. Han kunne også gøre sin indflydelse gældende over for Helsingør Byråd. Han havde et gammelt stik af Marienlyst Slot, der viste havens bede omkranset med buksbom, hvilket senere var blevet fjernet, men han betalte 50.000 kr mod at få haven ført tilbage til originalformen, og det blev den!

Da der en dag kom elektrisk lys i gaderne i Helsingør, forlangte han, at der skulle føres elmaster ud til hans grund, og sådan blev det! Engang havde kommunen sat ham i skat, men det skulle de sandelig ikke bestemme, og da han blev spurgt, om han ikke ville betale skat, sagde han bare, at han ville betale ligeså meget som samtlige arbejdere på Helsingør Skibsværft gjorde, og sådan blev det da også. Om vinteren boede han 8 uger i København, hvor han havde en 16-værelses lejlighed ved Søerne. Ja, det var tider - tænk at have sådan en lejlighed blot for 8 uger om året!

Nu har jeg vist fortalt nok om min arbejdsplads, for jeg vil jo også fortælle om min konfirmation. Jeg havde som

Nordre Strandvej fik hurtigt glæde af elektriciteten, da Helsingør fik sit første elværk i 1911. Det var ikke kun Collstrop, men også andre af strandvejens landliggere, der ønskede elektricitet. Ældre postkort.

sagt fået fri, så jeg sov hjemme hos min mor og far, og det nød jeg, for der var det mig, som blev forkælet. Om morgenen på konfirmationsdagen fik jeg en salmebog af mine forældre, og den har jeg senere givet videre til min ældste datter Ruth, da hun blev konfirmeret i Holmens Kirke i 1946.....

Grosserer Collstrop og villa Lundehave

af Lars Bjørn Madsen

Andreas Collstrops villa, »Lundehave«, Nordre Strandvej 26, er oprindelig opført for skibsreder Cornelius Peter A. Koch omkring 1881, hvor han købte grunden af Helsingør Kommune. Koch var med til at stifte DFDS-koncernen i 1866 og var selskabets enedirektør i årene 1872-87, og et af skibene blev generøst opkaldt efter ham. DFDS havde i 1871-72 ladet opføre sit nye hovedsæde i Kvæsthusgade efter tegninger af arkitekten Georg Møller, og det er fristende at tro, at DFDS-direktøren har valgt samme arkitekt til sin sommervilla i Helsingør. Den store villa i tidens røde glatte mursten og ligeså tidstypiske skifertag, var udstyret med en omløbende altan og en havestue eller veranda med mange fine detaljer i træværket. Senere må verandaen og altanen være udskiftet med den nuværende, ganske finurlige tårntilbygning.

Efter C.P.A. Kochs fratræden som direktør, købte sønnen, skibsreder Theodor Koch, først halvparten af ejendommen og overtog 2 år efter hele herligheden for dernæst at udvide tilliggendet ved at købe nabogrundene i 1891-92.

Han solgte allerede i 1903 den store ejendom til grosserer Andreas Collstrop (1847-1933), der ønskede at tilbringe sit otium her på Nordkysten. Collstrop var søn af Rudolph Collstrop, der i 1838 havde grundlagt en trælasthandel og senere det stadig kendte træimpregneringsfirma Collstrop A/S. I 1875 optoges sønnen som medindehaver, og i 1914 omdannedes virksomheden til et aktieselskab med Andreas Collstrop som direktør og tillige som formand for bestyrelsen til sin død i 1933.

Andreas Collstrop var stærkt engageret i området og ønskede brændende en omlægning af Marienlyst Slots parterrehave, der gennem årene helt havde mistet sin oprindelige karakter. »Meningen er at bringe Anlægget tilbage til den oprindelige Skikkelse, som netop vil fremhæve Slottets og Omgivelsernes Skønhed«, fortalte han borgmester Peder Christensen. Hele byrådet var endog meget positivt instillet, og man bad tidens toneangivende havearkitekt, gartner G.N. Brandt, om at give forslag til en omlægning af haven. Collstrop fik forevist Brandts forslag, som han fandt så tiltalende, at han ville dække udgifterne med op til 50.000 kr. mod at Brandt lavede enkelte justeringer. Angivelig skulle Collstrop have forlangt rhododendron i stedet for de af Brandt foreslåede rosenbede foran slottet, og det var da også resultatet, da anlæg-

Villa Lundehave er her malet af Carl Baagøe i 1891 som motiv på en skydeskive for skibsreder Theodor Koch. Helsingørs Kgl. Pivilegerede Skydeselskab. Nederst fotografi af villaen i dag set fra vejen.

get stod færdigt i 1921. I dag er der enighed om, at roserne skal erstatte de gamle rhododendron, der i stedet tænkes flyttet ud i kløften »Rakkerrenden«, hvor de utvivlsomt vil trives godt.

Collstrop kaldte sin villa »Lundehave« i respekt for Marienlysts forgænger og besluttede i 1925, at ejendommen efter hans død skulle tilfalde Videnskaberne Selskab som bolig for en videnskabsmand udpeget af selskabets bestyrelse, og til fremtidig vedligeholdelse af ejendommen skulle der yderligere følge renteindtægterne af en kapital på 3.000.000 kr. Collstrop var nær ven af Helsingør-historikeren, forfatter og redaktør Martinus Galschiøt, som på det tidspunkt boede ved den gamle reberbane i Lundegade, og de besøgte ofte hinanden. Collstrop, der som nævnt i Ruth Jelmors artikel, var meget interesseret i gamle ure, sørgede pligtskyldigt for at trække redak-

tørens ure op, og redaktøren morede sig til gengæld over Collstrops hund Bobby, der havde egen stol med pude på hver etage i villaen. På puderne var hundens navn naturligvis broderet! Collstrop havde som en af de første i området eget automobil, hvortil han i 1914 fik bygget en garage samtidig med, at han fik ændret den utidssvarende staldbygning til et havehus.

Lokalhistoriske Noter

Tyveknægten fra Stengade

Den 11. maj 1853 havde byfogeden M. Crone på Helsingør Politikammer ladet følgende annonce indrykke i Helsingørs Avis:

»Hos en her for Tyveri arresteret Person ere følgende mistænkelige Koster fundne, nemlig: Det nye Testamente i Læderbind, paa Titelbladet forsynet med Helsingørs Bibelforenings Stempel. En flad Blikæske med Maleri paa Laaget, indeholdende et Stykke chinesisisk Tusk (tusch), et Stykke Vidskelæder og et Blyant, samt et Bestik, hvori Passer, Ridseffeder og to Linealer, hvilke samtlige Gjenstande han forklarer at have fundet indsvøbte i Papir paa Stengaden heri Byen for henved en Maaned siden. I denne Anledning anmodes herved vedkommende Eier eller enhver Anden, der maatte kunne give Oplysning om de nævnte Koster, til snarest muligt at melde sig her«.

Der meldtes intet senere om, hvorvidt tyvekosterne var returneret til deres rette ejermand, der måske har været arkitekt.

Gamle tapetstumper til ziir

Efterhånden er langt de fleste af den indre bys gamle huse restaureret eller renoveret, og ikke mange godbidder er længere at finde i håndværkernes containere. Men for få år siden kunne man finde stumper af 1700- og 1800-årenes tapeter bag senere opsatte lister og paneler. Fra dengang fint trykt »Tapet Papiir«, naturligvis helt igennem håndlavet, blev limet på de udspændte lærreder til pryd i stuerne.

Museet har hjemtaget adskillige af sådanne stumper, og nogle af dem kan ses i Bymuseets permanente udstilling. Man kan også bruge gamle tapetstumper til at lave et lille

»kunstværk« af kulturhistorisk værdi, som det ses på de her viste fotografier. Det er tapetstumper fra Sophie Brahes Gade 6, der er kommet til ære og værdighed bag glas og ramme. Husets ejer fandt ved nænsom restaurering af ejendommen (den er siden solgt og gennemgribende renoveret med store tab af originale dele som følge) mange rester af tapeter hist og her, og disse blev afleveret til museet. Flere stumper af samme tapeter dukkede senere op, og dele af disse blev til viste indrammede billede.

Mange af stumperne, bl.a. den blå blomst, der danner kanten i det indrammede billede, var lavet som borter, man limede langs tapetets kant. Det sad i stuen over gennemkørselsporten havde været gemt bag en profilist i mindst 150 år, da det blev fundet, og bag dette sad endnu ældre tapeter, som er vist nederst.

En utraditionel, men anbefalelsesværdig måde at bevare lidt af husets kulturhistorie på. Men husk lige at gå en tur forbi museet, så vi har mulighed for at modtage lidt mere til vor samling, for tapeterne afspejler jo i høj grad en væsentlig del af hjemmets indretning dengang.

Da byen gav borgerne skattefrihed for smukke huse.

Vi bliver ved Sophie Brahes Gade 6, for i vort arkiv findes en brevveksling mellem ejeren af huset i 1750-70'erne, konsumtionsforpagter Johannes Reusch, og bystyret. I 1772 skrev han bl.a. følgende:

»Det er bekiendt at ieg i Aarene 1770 og 1771, foretog en betydelig Forandring ved min iboende Gaard; den har kosted mig noget anseeligt, saa at den nu findes saa godt som af nye opbygt, og saaledes er til Nøtte og en smuk Ziir i Byen«.

Brevet var en ansøgning om skattefrihed, idet Reusch ikke alene vurderede bygningen som en pryd for byen, men tillige mente at den ville »opmuntre andre i Fremtiden ligeledes at ziire Byen«. Han fik sin belønning ved en resolution af 29. decem-

ber samme år, og i brevet til Reusch meddelte bystyret, at Reusch *»haver paa Magistratens Persvasion anseelig forbedret sin Gaard, og ved at opføre den grundmurett til Gaden gjort den til een af de ziirligste Bygninger i Byen, saa til nogenledes Soulagement har de derpaa anvendte svære Omkostninger forundes ham 5 Aars Frihed for Bye Skat og Indqvartering, og tager Byeskatte Friheden sin Begyndelse ved næste Aar, og for Indqvarteringen fra den Tid Nybygning skeer.«*

Resultatet blev den bygning, der er bevareret i dag. Facaden omsattes fra bindingsværk til grundmur og blev forsynet med en frontispice over de fire midterste fag. Indvendig lod han fjerne de fleste af baroktidens brystnings- og lysningspaneler og udskiftede dem med de nuværende klassicistiske af slagsen, som findes præcis mægtige til i passkriver Trentwedels gård, Stengade 77, som er opført i 1770, altså samtidig med Reusch's ombygning. Så mon ikke konsumtionsforpagteren har lavet en aftale med Trentwedels snedker?

Belønning til byens husejere for vellykkede renoveringer eller restaureringer var måske noget kommunen atter skulle tage op, aktualiseret ved sagen om Stengade 58!!

Sophie Brahes Gade 6 fotograferet i 1910, da kulturfirmaet Kaas & Sørensen stadig havde domicil her. Bygningen gennemgik for nogle år siden en hårdhændet renovering, men stadig er meget bevaret, bl.a. vinduerne, hvoraf flere er fra Reusch's tid.

Torvehallen

Dette fine fotografi af Torvehallen på hjørnet af Lundegade og Kongensgade har vi modtaget af forfatteren til artiklen side 8-10, Ruth Jelmo. Det er hendes morfar, Henrik Jelmo, der står i døren iklædt dattidens naturlige arbejdstøj for en detailhandler, nemlig den hvide kittel. Oprindeligt var han sejlede hovmester, men han var hjemme en del år, hvor han og hustruen, Ane Margrethe, havde Torvehallen. Han sejlede ud igen i efteråret 1926, men kom ikke mere hjem, da han døde i Swansee i England året efter.

Han skal have været en ganske usædvanlig person. Engang kaldte direktør Carl Hagenbeck fra den kendte zoologiske have i Hamburg ham op til sig, efter hans skib var kommet hjem med dyr til haven. Han vidste ikke hvorfor, men han fik en meget smuk guldring med en tigerøjesten og et dobbeltkapslet guldur med ordene TAK, og det skulle han have, fordi de indfødte dyrepassere havde fortalt, at på hans skib blev de behandlet som mennesker - og som Hagenbeck sagde, »når de, der passer mine dyr har det godt, har mine dyr det godt«.

Ruth Jelmo fortæller, at hendes morbror en gang sammen med nogle venner kom på forsiden af Helsingør Dagblad, fordi de havde givet billedhugger Viggo Jarl en ufrivillig dukkert i havnen, da han havde været nærgående overfor dem. Dagbladet kaldte dem for nogle af byens værste bøller, og det var jo ikke det bedste ry for Torvehallen at have, så Ane Margrethe Jelmo måtte personligt opsøge politimester Pe-

tri og fortælle grunden til denne dykning af den stakkels billedhugger i havnen. De unge blev løsladt med det samme, for dengang blev det jo betragtet som en ret så pinlig opførsel fra en mands side.

Helsingör ist nicht schön gebauet

Den tyske advokat, kunstkritiker og journalist, Frederik Wilhelm Basilius von Ramdohr (1757-1822), skrev i sin bog »Studien zur Kenntniss der schönen Natur der schönen Künste der Sitten und der Statsverfassung auf einer Reise nach Dännemark« (Hannover 1792) følgende korte bemærkning om sit første møde med Helsingör:

»Helsingör ist nicht schön gebauet, doch hat es einzelne hübsche Häuser. Es liegt mit dem Schloße Kronenburg auf einer Erdzunge, die in der Gestalt eines Dreiecks ins Meer geht. Die Aussicht von der Brücke am Hafen, vorzüglich wenn die untergehende Sonne das Schloß erleuchtet, ist unvergleichlich.«

Tyskeren lod sig således ganske formilde ved synet af Kronborg ved solnedgang fra byens dengang lille havn, ligesom han herfra utvivlsomt har vurderet Strandgades fornemme købmansgårde og Øresunds Toldkammer, som en formildende omstændighed. Han besøgte også Marienlyst og var her særlig begejstret for haveanlægget, mens han fandt selve bygningen noget beskeden, specielt som bolig for kronprinsen (senere Frederik den Sjette):

»Das Schloß Marienlust ist von niedlicher [nydelig] Architektur. Vielleicht zu klein von Umfang für den Erben eines Throns [tronarving], der mit glänzendem Staate seiner Hoflager halten sollte, aber geräumig genug für den Philosophen, der hier in Ruhe mit einer lebenswürdigen Gattin [hustru] und wenigen Freunden die wahren Freuden des Lebens genießen wollte.«

En tegning af Kircks Gaard

Maleren Johan Frederik Damm har i 1860 lavet denne fine lille tegning af købmand og skibsklarer N.P. Kircks hus i Strandgade 81-83. Tegningen er blot en af mange herligheder, som vi for nylig har »arvet« fra Handels- og Søfartsmuseet, der er ved at rydde op inden flytningen til dokken ved det nye Kulturværft. Tegningerne bliver nu scannet og registreret i arkivets databaser til gavn og glæde for vore mange brugere.

Johan Frederik Damm (1820-1894) boede i Helsingør fra 1849, hvor han ernærede sig som tegnelærer og nåede at lave adskillige herlige, kulturhistorisk værdifulde tegninger fra byen og omegnen. På museet har vi i forvejen en del tegninger af ham, bl.a. af Helsingør Patentophalingsbedding ved værftet og af Bergmandskal teglværk ved Søndre Strandvej.

Den her viste tegning er ganske aktuell, idet Kircks ejendom ligger på hjørnet af Strandgade og Gl. Færgestræde, og sidstnævnte er som bekendt netop omlagt og har fået sin åbne rendesten tilbage. Som man kunne læse i Forening & Museum 4/2009, var det også Kirck, der lagde barberkniv til Færgestræde-abens tragiske død.

Det er sandsynligt, at det er Kirck, der har ladet opsætte porten til strædet, der netop er genopsat i restaureret stand. I 1773 påhvilede det nemlig ejeren af Strandgade 81-83, Johan Ulrik Schjøning, at vedligeholde porten mod Strandgade, og denne pligt har Kirck overtaget, da han i efter-

året 1823 købte ejendommen. Kirck havde derfor forståeligt nok opfattet den som en del af hans ejendom - eller at han i det mindste havde brugsretten til strædet sammen med genboen, apoteker Steenberg. Han søgte endog i 1840 Helsingør Bygningskommission om tilladelse til at opføre en bygning i strædet, men kommissionen afviste høfligt ansøgningen og anbefalede ham at holde sig inde på sine egne enemærker. Det resulterede i opførelsen af pakhuset med den kamtakkede gavl, som man ser til højre på tegningen.

Da den søjleprydede port til Færgestræde er identisk med indgangsportalen til Kircks ejendom, taler alt for, at porten skyldes Kirck. Da den blev nedtaget i april 2010 for en grundig restaurering, kom resterne af en endnu ældre og langt mere simpel port frem. Man kunne således tro, at Kirck har valgt at forskønne denne simple, gråmalede port med en søjleprydet en af slagsen, og angiveligt skulle søjlerne stamme fra en af de byporte, der blev fjernet ved konsumtionens ophør i 1851. Portene kunne Kirck så have sat op i forbindelse med hans køb af A.C. og Joh. van Mehrens ejendom, Stengade 70 med pakhus mod Strandgade, i 1853. Han bestodte nemlig en kostbar ombygning af pakhuset og har måske ønsket at forskønne sin gamle ejendom med de to porte ved samme lejlighed. Vi ved det ikke, men det er da en fristende tanke. I hvert fald har den nyrestaurerede port ganske meget at fortælle.

Tetzen-Lunds lysthus i Julebæk

Forsidebilledet viser Nordkystens vel prægtigste lysthus. Det er tegnet af arkitekt Svend Risom i 1916 for den særdeles velhavende grosserer, Christian Tetzen-Lund, der ejede den store villa på toppen af kystskrænten, man ser på fotografiet fra 1934 herover. Lysthuset blev opført på den tilhørende strandgrund, hvor Julebækken løber ud i Øresund. Den ottekantede grundmurede bygning med det karakteristiske løgformede kobbertag (oprindelig spåntag) og smedjernsvindfløj står i sin forfinede nybarokke arkitektur i dag lidt umotiveret, idet Tetzen-Lunds villa brændte i 1963, efter at Hjemmeværnets Politikompagnis Skole i 1958 havde købt ejendommen. I stedet opførtes det nuværende bygningsværk af meget tvivlsom skønhed efter tegninger af Palle Jacobsen og Hans Christiansen, og i den forbindelse blev det meste af den helt enestående have totalt ødelagt.

Ud for lysthuset, der var omgivet af en yndefuld strandhave med vilde roser, var anlagt en lille badebro. Dengang manglede der kun en tennishave for at gøre sommerglæderne fuldkomne for Tetzen-Lunds mange unge kvindelige gæster, og den kom da også på følgende måde: Tetzen-Lunds grandniece, Karen Krogh (fotografiet i midten), der kom meget på Julebæk, holdt af at spille tennis her, ligesom hjemme i København og ønskede derfor - det har vel været i Helsingør Tennisklub, der var etableret i 1929 på

omkring 1931 - at melde sig ind Nordre Strandvej. Den da næsten 80-årige Tetzen-Lund tog imidlertid straks konsekvensen heraf og lod anlægge nævnte tennishave, trods protester fra hans trofaste gartner, der ganske vist slap for en del af strandhaven, men til gengæld fik en tennishave at vedligeholde! Lysthuset blev et lystigt opholdssted for de unge mennesker ved såvel tennisturneringer, som efter de mange kajakture i sundet. På nederste billede er rejsegrammofonen sat frem, måske for at tiltrække pigerne.